УДК 821.161.2-1(477.43)
DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.225-233

Любов Олійник
ORCID 0000-0003-4965-0816
кандидат філологічних наук
Хмельницький національний університет

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ ХРАПАЧА: ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ

У статті проаналізовано твори для дітей Подільського письменника Григорія Храпача. Звернено увагу на художню цінність текстів, зокрема розглянуто твори різного жанрового та тематичного спрямування, художні засоби та прийоми, охарактеризовано образи. Особливу увагу зосереджено на виховному аспектів дитячої літератури.

Ключові слова: Поділля, дитяча література, жанр, тематика, проблематика, казка, поезія, загадка.

Цілісність літературного процесу у світі, зокрема і в Україні, неможливо осягнути без її невід'ємної складової – дитячої літератури, літератури для дітей, літератури про дітей, літератури для дітей та юнацтва. Дитяча література – це сукупність творів, створених для дітей, аби звернутися до їх уяви, емоцій та почуттів, вплинути на пізнавальні здібності, розвинути смаки та вподобання, розважити. Цей пласт літератури пройшов складний шлях становлення і розвитку, що й досі триває, проте значний період їх не виділяли як окрему специфічну галузь. Культурно-історичні процеси в Україні й закономірності розвитку світового літературного розвитку спонукали до поступової переорієнтації у ставленні до дитячої проблематики взагалі й до творів для дітей різного віку зокрема.

Численні наукові розвідки, присвячені літературі для дітей та юнацтва, свідчать про посилення наукового інтересу до цієї галузі письменництва. Заслуговують на увагу літературно-критичні праці вітчизняних науковців: У. Баран досліджував специфіку цієї літератури, В. Бичко, М. Венигора, Л. Вовк, Л. Горлач здійснили спроби тлумачення поняття «дитяча література», В. Кизилова визначила проблеми та перспективи розвитку цього пласту творів, Л. Кіліченко, Н. Кузьменко, Р. Мовчан показали становлення і розвиток української дитячої літератури, Е. Огар диференціювала значення поняття «дитяча література» та «література для дітей», О. Папуша описала наративні стратегії української дитячої літератури від зародження до сьогодення, С. Присяжнюк аналізувала дитячі твори письменників, Р. Стаднійчук, К. Шулькова говорили про дитячу літературу на сучасному етапі розвитку та багато інших. Багато праць відомих зарубіжних науковців теж присвячено вивченню дитячої літератури: І. Арзамасцева, К.-Л. Оберстейн, М. Славова, Д. Фергюсон, М. Хлуріхен.

Хмельниччина багата на видатних людей, творчість яких стала окрасою нашого краю. Так, до числа письменників Поділля, які писали для дітей і про дітей, входять М. Балема, В. Горбатюк, В. Кравчук, А. Лотоцький, М. Магера, О. Радушинська, Л. Савчук, Г. Храпач, Н. Шмурікова та ін. Їхня творчість неодноразово ставала предметом дослідження і науковців, і колег по перу, зокрема й доробок Г. Храпача (П. Воронько, О. Кухар-Онишко, М. Скорський, В. Сосюра, М. Федунець). Проте сьогодні немає комплексного дослідження творів для дітей Григорія Храпача на жанровому та тематичному рівнях.

© Любов Олійник, 2020

Плідно у руслі дитячої літератури працював Г. Храпач, який видав майже три десятки поетичних і прозових збірок для дітей різного шкільного віку. У його книгах знаходимо вірші, загадки, абетка, казки, скоромовки, оповідання, повісті тощо. Здобутки письменника неодноразово відзначалися почесними нагородами. Першу премію Г. Храпач отримав 1984 р., ставши переможцем конкурсу на кращу книжку для дітей за збірку загадок «Шапка-невидимка». У 1994 р. автора нагородили премією імені Миколи Годованця, міською премією (м. Хмельницький) імені Богдана Хмельницького у 1997 р., обласною премією в галузі літератури імені Тараса Шевченка у 1999 р.

Перша збірка «Струмок» Г. Храпача вийшла друком у 1962 р., у 1972 – «Хто відгадає?», 1979 – «Ластів'ята», 1981 – «Коли ім'я гарне», 1983 – «Коло – покотьоло», 1984 – «Жайворонки над нивою», 1986 – «Так пахне хліб», 1988 – «Золотавка, або пригоди молодої бджілки», «Шапка-невидимка», 1990 – «Горіла сосна», «Джерело», 1991 – «Разом прочитаєм – разом відгадаєм», 1993 – «Абетка» (вірші), «Абетка» (проза), «Я заграю на дуду», «Цифротвір», «Під хрестом», 1994 – «Загадки». Добірки увійшли до кількох антологій: «Антологія української літератури для дітей» («Веселка», 1981), «Антологія «Хмельницькі поети»». Окремі твори перекладені на мови народів світу, в тому числі: болгарську, російські, німецьку, англійську, японські та багато інших [4, с.6].

Творчість письменника гідно оцінив М. Скорський, зазначивши: «Проза Григорія Храпача привертає увагу насамперед умінням автора заглибитись у психологію своїх героїв, подивитись на світ їхніми очима» [1]. Згадував про творчість письменника і М. Федунець: «Чистий і добрий світ створний Григорієм Храпачем у його оповіданнях. Приємно відзначити, що наш земляк виступає – талановито! – майже в усіх жанрах сучасної літератури» [1]. Відомий український письменник, поет-лірик, В. Сосюра теж схвали літературну діяльність поліського поета: «У вас є все, що потрібно поету» [1].

Г. Храпач найбільше любить писати для дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку. Вибір чтива для дітей такого віку великий: каламбурики, швидкомовки, вірші, загадки, казки, цікавою є поетична абетка, яка легкою для сприйняття та запам'ятовування дітьми. О. Кухар-Онишко писав: «Швидкомовки, вірші, загадки, казки Григорія Храпача милують і чарують своїм лаконізмом, вишуканістю форми та майстерністю версифікації» [1]. В абетці вміщено дворядкові римовані вірші на усі літери алфавіту. Наприклад:

Зайчик вуха чуха –
Засвербіли вуха [5, с.25];

або:

Їжачата їли,
Ївши аж попріли [5, с.25].

Швидкомовки смішні та цікаві для дітей: *«Спить / Сам / Сом – / Сомище, / Сплять / Самі / Ситі / Соми ще. / Спати / Самому / Солодко / Сому!»* [5, с.29].

Такі твори для дітей є корисними, бо допомагають навчитися правильно вимовляти звуки, краще розмовляти.

Вірші, які пише автор, невеликі за розміром, тому діти легко та швидко їх запам'ятовують:

Запитались рожі:
– Ми на сонце схожі?
Сонечко спинилось,

Через тин дивилось.
– Квітоньки прегожі,
Ви … на себе схожі [5, с.36].

Хоча Г. Храпач пише твори для найменших читачів, проте веде розмову про любов до рідної землі, до України. Це вірші «Зіронько, зійди», «Пахне Україною». У віршах зустрічаємо символи українського народу: хліб, калину, вербу, які є уособленням краси України, духовної міці народу та засвідчують любов до рідної землі:

Пахне лугом і рікою,
І калиною, й вербою,
Пахне хлібом, пахне медом,
Голубим, аж синім, небом… [5, с.54-55].

Автор закінчує вірш метафорою, яка посилює емоційну напруженість читача:

Всякий, порадівши, ахне.
– Україною тут пахне! [5, с.54-55].

У поезії «Наш край» (колискова) Г. Храпач, описуючи України, використовує символи України-дому та України-храму:

Ні! Не вмерла Україна.
І не вмер наш край.
…Україна не руїна,
Україноньку-Вкраїна
Дім наш і наш храм! [5, с.52].

Ці рядки нагадують Державний гімн, тому основна думка цього твору в тому, що Україна – вічна.

Твори Г. Храпача допомагають усвідомити дітям свою приналежність до рідного народу, наприклад у вірші «Я» слова автора звучать щиро. Здається, навіть, що монолог героя відтворює патріотизм кожного читача-Українця:

Якого я роду,
Якого народу,
Захожий чужинець?
Я чесного роду,
Син свого народу,
Я – українець! [5, с.157].

У доробку автора є кількасот загадок, які друкувались всюди: в газетах, журналах, колективних збірниках, окремих книгах. П. Воронько, вважав загадку найважчим жанром у літературі для дітей [5, с.13], але не для Г. Храпача, адже, як пише В. Мацько у передмові до збірки «Ріка»: «… за десять днів написав сто шестирядкових загадок. Інших сто, але дворядкових – за три дні» [5, с.13]. М. Стельмах теж задував про жанр загадок автора: «Ваші загадки – цікаві» [1].

Створюючи свої загадки, письменник торкається різноманітної тематики. Він пише про тварин: «*Хто сопить на морозі / В сніговій берлозі?*» (Ведмідь) [5, с.63]; про рослини: «*Росте не десь, а на вікні, / Дарує квіти запашні*» (Вазон) [5, с.62]; про овочі: «*Жовтобокий карапуз / Йшов городом та й загруз, / Бо насіння стільки має, / Що аж боки роздимає – / Через те й загруз…*» (Гарбуз) [5, с.74]; про пори року: «*Бабця тут ходили – / Білим землю вкрили*» (Зима) [5, с.61]; «*–Кліньк! Кльок! – Співа струмок, / Біжить з-під шапки снігу. / Ріка ламає кригу. / … Іде красна / До нас …*» (Весна) [5, с.63];

про небесні світила: місяць, зорі, небо, сонце: «*Не точильне, / Не барильце – / Вранці – рано схопиться, / Синім степом котиться, / Упаде за гай – / Лампочку вмикай* (Сонце) [5, с.64]; про природні явища: сніг, туман, радугу, блискавку, грім, мороз, вітер, дощ, відлигу; про час доби: день, ніч, вечір, ранок. Цікавими і незвичними є загадки про знаряддя праці, техніку, автомобілі, одяг, взуття, побутові речі та меблі, спортивний інвентар, види спорту тощо..

Не міг Г. Храпач оминути у своєму доробку жанру казки, яка у нього віршована. Джерелом сюжетів творів «Корабель», «Коваль», «Хрю і Рох» була авторська фантазія, «Тигр і Зайчиха», «Лев і комарі» – українські народні казки. Кожному творові властивий індивідуальний розвиток подій, власна заключна думка. Однак, все зводиться до торжества колективної праці, людяності, розуму над дурістю, згуртованості над самодурством та силою.

У казці «Лев і комарі» (за мотивами української народної казки) описано події, які сталися у лісі між чваньковитим левом і дрібними, малими комарами. Суперечка зрозуміла: сильніший, починає принижувати слабшого. Комарики не стерпіли і покусали «царя звірів». Тільки тоді Лев зрозумів, що він даремно вихвалявся. Автор застосовує гіперболу як засіб створення комічного ефекту у казці: «*Я Лев. А Лев – то сила. / Чхну, всім навкруги могила*». Казка має мораль: «*… А комарі / Тим часом угорі / Зібралися сім'єю, / Озвалися: / – І на колись / Зятям і не хвались / Ти, Леве, силою / Своєю!*». На жаль, ці слова сказав не Лев, який мав зробити висновки, а комарі. Але ця казка все одно вчить бути толерантним у спілкуванні, не зазнаватися, не вихвалятися.

Зовсім іншою є казка «Хрю і Рох». Це буденність і фантастика одночасно: свині в городі і політ на Марс. Головні герої, двоє малих поросят Хрю і Рох, справжні шкідники, на своєму шляху нищать все: струмок, джерельце, картоплю в полі, кавуни на баштані, – але цього їм замало, тому полетіли на Марс. Проте така поведінка для марсіан неприпустима:

Як не скрикнуть марсіяни:
– Це такі вони, земляни?!
Чуй, корабле, цих гостей
Відвези, де взяв! Окей [7, с.97].

Поросята все зрозуміли та почали шукати їжу там, де самі все і знищили:

Поросята гризли-їли,
Їжі, хоч такій, раділи,
Так набили животи,
Що не в силі далі йти [7, с.97].

Через образи головних героїв автор намагається показати негативні риси: все руйнують, не цінують інших і їхню працю. Г. Храпач хоче навчити дітей такими не бути, а для кращої аргументації використовує близьку дітям лексику: «Окей!», «поросята», «бараболя», «пацята» та ін.

Паралельно з поетичними жанрами автор писав і прозу для дітей середнього шкільного віку: оповідання, повісті, етюди. Поет Г. Бойко гідно оцінив цей пласт літератури Г. Храпача: «Григорію! Радий, що і в жанрі оповідання для дітей у тебе теж неабиякий хист…» [5, с.14].

В оповіданні «Ластів'ята» автор спростовує народну прикмету, що ластівки-батьки не повертаються до свого гнізда, якщо людина чіпала його, бо у творі: «…на третій чи, може, на четвертий аж день об'явилася одна ластівка. По часі прилетіла – друга» [5, с.126]. Головна героїня хотіла, щоб ластів'ята «не осиротіли», і хвилювалася, щоб їх не зреклися батьки, тому рятували «жовторо-

тиків» усією родиною: і тато, і мама, і Ганнуся: «Рятували пташат гуртом. Тато були на драбині, а мама ту драбину підтримували. Ганнуся подала гніздечко з голопузиками» [5, с.125]. Автор навмисне показав добре ставлення дорослих до пташенят, адже батьки вчили свою донечку бути доброю, співчутливою, любити все, що оточує людину. Цього ж хоче навчити Г. Храпач своїх читачів.

Йосип із оповідання «Коли ім'я гарне», розмовляючи з дядьком стельмахом про те, що красить людину: ім'я чи робота, здогадується, що не ім'я, а сама людина працею уславлює своє ім'я: «– То про що все-таки мовилося – про ім'я чи про щось інше?

Тут Йосипок здогадався, що мали на думці мудрий стельмах, сказав:

– Та про вміння все робити!» [5, с.127].

Це оповідання повчальне і спонукає дітей до того, щоб вони вчилися, любили працювати і знали, що у житті важливо, коли людина добре володіє своїми професійними навичками, адже таких людей поважають і цінують.

В оповіданні «Джерельце» Василько зі своїми друзями, Грицем та Галинкою, розкопують джерельце, розчищають струмок, щоб люди могли напитися свіжої води. У дітей розумні і правильні думки: «Попід городами стежка є? Є. Люди тою стежкою ходять? Ходять. Захоче котре пити і нап'ється» [5, с.120]. Діти, у творі Г. Храпа з українських сільських родин. Вони змалку навчені до праці, до корисних справ, до того, щоб твори добро людям не чекаючи на вдячність. Цих героїв автор ставить у приклад усім читачам і хоче їх навчити не тільки гарних вчинків, але і любити природу, навколишній світ.

У творах «Білі коні», «Доярочка», «Грицева морока», «Вишенька вродила» порушено морально-етичну тему. Письменник на прикладах героїв, їх вчинків, почуттів, думок хоче показати, як потрібно та як не потрібно чинити. Ці твори невеликі за обсягом, але повчальні, кожен має свій виховний елемент: як поводитися з однолітками, як ставитись до старших, як любити тварин, дерева і рослини. Вчинки головних героїв спочатку не завжди правильні, але вони усвідомлюють свої помилки і виправляють їх. Йосипок із друзями здогадався, що треба допомогти скласти сіно у копицю, Катруся побачила, що без допомоги мама з тіткою не впораються із роботою, Івасик зрозумів, чому за ягоди на вишеньці потрібно дякувати татові і мамі.

Чимало творів автор адресував дітям старшого шкільного віку: збірки «Тридзвін і відлуння», «Ріка», «Щільник» та «Вибрані твори для дітей та юнацтва». Повість – це жанр, який письменник найбільше використовує для написання творів для цієї вікової групи, використовуючи при цьому її новаторські моделі: повість-феєрія «Сизокрилка, або Життя та пригоди бджіл і бджілок», повість-пам'ять «На вітрах», повість-реквієм «Під хрестом», повість-скарга «…І п'ять набоїв», повість-заклик «Скрик», повість у новелах «Горіла сосна», повість «Так пахне хліб».

Відмінною у тематичному плані від інших творів є повість-феєрія «Сизокрилка, або Життя та пригоди бджіл і бджілок», у якій розповідається про будні дідуся-пасічника та його онука, про бджілок, їх життя, щоденну працю, вчинки цих диво-комах. Головними героями книги є бджоли, трутні, матка, джміль, метелик Мертва Голова, цвіт гречки та ін.:

«На пагорбі – вуликі-ів!

Стежка побігла вниз. Ізвіди, з долини, від річки, де все в темані та росі, стало чути: шарах-дзелень! ш-шарах-дзе-ень! Мантачить хтось косу.

– Хто-о?

– Та хто ж, як не Червень?» [5, с.269].

Усі вони розмовляють зрозумілою для нас мовою, проте кожен має і свою мову, мову жестів, сигналів, запахів. Ця повість наче енциклопедія для початківця, адже автор описує все – і життя, і роботу, і неприємності, які сталися на фабриці меду. Основна робота бджіл – збирати нектар та пилок, хоча і у вулику багато роботи: «Сизокрилка вже котрий день – чи то пак добу – переціджує цей продукт у горлечку, поки не утвориться з нього крапля. Тисячі сизокрилок переціджують, ну нектар. …Пора така – початок літа, сезон чи не найбільшого медзбору. В такий період бджоли працюють і вночі – при місяці, а то і при зорях» [5, с.19]. Автор засуджує ледарство і схвалює працелюбність, справедливість та чесність, заохочує любити природу і дбати про навколишній світ. Твір вчить дітей бути чесними та працьовитими, як бджоли, адже саме їм властиві якості, характерні для людини.

Г. Храпач прагне доторкнутися до серця, до душі свого юного читача – ще не дорослого, але вже й не зовсім малого. Він вчить сучасного читача цінувати усе: людей, навколишній світ, життя, час, адже сам був свідком багатьох подій минулого. Про це свідчить і тематика його творів: найтрагічніші сторінки історії нашого народу, про страшні події, які пережили мільйони українців. Автор пише про колективізацію, голодомор 1932-1933 р.р., про Велику Вітчизняну війну 1941-1945 р.р. Теми серйозні, недитячі, але письменнику не заважає це написати так, щоб зацікавити юнацтво.

У повісті в новелах «Горіла сосна» звучить протест дітей проти порядків, запроваджених німецькими окупантами. У новелі «Дим» дим із печі дядька Юрія символізує дим крематорію, де німці спалювали в'язнів. А у новелі «На роздоріжжі», головні герої, Миколка і Максим, переживають недитячі емоції, бо стають свідками страшних подій – на їх очах прислужник шуцмана Клешня і окупанти, живцем спалюють на вогнищі дорогу їм людину – вчительку Раїсу Іванівну. Вони були шоковані, налякані та розлючені, прагнуть помсти, тому що вона, для автора, ніби мати-Україна зі свічкою в руках, яка молиться і плаче не тільки за своїх двох дітей, а за всіх українських синів і доньок, що полягли на війні за Україну: «Вона нещасна, як вся наша земля» [5, с.145], – говорив дідусь Миколки.

Тему голоду письменник порушує у новелі «Картопелька». Тут хлопець Гринько хоче врятуватися від голодної смерті, бо «… німці загребли все, що можна було, навіть картоплю, залишену на насіння. Стало сутужно Гринику з матір'ю. Одежа одежею, взуття взуттям. Чи ще там що ті зайди поцупили. Їсти – нічого!» [5, с.146].

Найбільш емоційною є новела цієї повісті під назвою «Баклажка». Звичайний сюжет: війна, поле бою, позиції наших бійців і малий Гриць, – а далі із розвитком подій у творі зростає і емоційне напруження: під час бою, Грицька, щоб урятувати, зберегти йому життя, солдати відправляють за водою з баклажкою. Коли малий повертається – усі бійці, крім одного, загинули, кругом згарище і розруха. Хлопець вражений: «Місце, де був окіп, – тирловисько. Ніби ведмеді та вепри бурикалися. Пом'яли ПТР, кулемет, перекинули гармату. Біля її колеса боєць-червоноармієць. Однією рукою він підтримує скривавлену щоку, другою відгортає від себе мідні, ще гарячі гільзи. Решта бійців порозкидувані. Грицько застиг. Окам'янів» [5, с.132].

Подільський письменник, Б. Грищук, у своєму відгуку на твір дуже точно виражає «місію» творів Г. Храпача: «Отак на кільканадцяти сторінках постає епоха. Прочитали б ці новели школярам – ото й був би зразком і урок історії, і літератури, й моралі» [5, с.15].

Повість-реквієм «Під хрестом», критик О. Логвиненко, назвала художнім документом, який засвідчує страшну трагедію українського народу – голодомор

1932-1933 р.р.: «Повість «Під хрестом» не просто хвилююча, а й моторошна, її нелегко читати. Та вона є ще одним грізним свідченням неймовірно тяжкого злочину XX століття – геноциду, спрямованого проти цілого народу, який враз осиротів на понад сім мільйонів людських доль» [1]. Побудована повість із сценок-фрагментів спогадів, видінь і марень малого героя твору. Відчувається, що письменник глибоко розуміє характери своїх маленьких персонажів, своєрідність їх психології і втілення в конкретні образи та картинки їхнього життя. Через активне сприйняття подій малим Назарчиком ми самі наче опиняємось у вирі подій. Назарко ховає в садку померлу від голоду сестричку Олю, батька влада забрала раніше, мама вмерла недавно, теж із голоду.

Найбільше в повісті вражають ті моменти, коли головний герой Назарко прощається зі своєю сестрою Олею, тужить і сумує за нею: «Назарко схилився над сестричкою, цілує в чоло, як мама цілували татка, як їх сільрадівці виштовхували з хати. – Прощамося, Олечко! Назавжди! Душі наші бачитимуться. І часто будуть у небі стрічатися. Ми – ніколи-ніколи-и» [2, с.239]. Щоб ще більше посилити емоційне напруження, автор використовує прийом паралелізму: на фоні прекрасної природи смуток брата: «А сонце світить, промінням переливається – стежку стеле. А пташки щебечуть свої за Олечкою пташині молитви. І могилка недалечко вже…» [2, с.209].

Кульмінаційним моментом цього твору є останні події, які відбувають з головним героєм: «Назарко намацав сухенький гострий патичок і надрапав на горбочкові-могилці: 1930-1933. Люди пишуть імена вмерлих на хрестах і роки їхні – коли хто жив – пишуть. Назарко нічого більше не писав. Хіба і так не знає, кого він тут поховав? І знає, і не забуде. Вічна тобі пам'ять, Олечко» [2, с.243]. І справді, це жахливо, страшно, несправедливо по відношенні до хлопця, але «голодна» доля безжальна – смерть забрала в Назарчика найдорожче – його сестричку Олю. Г. Храпач написав твір на засадах моралі, людяності, співчуття, любові, бо це – найголовніше у житті.

Повість-пам'ять Г. Храпача «На вітрах» розповідає про розкуркулену сім'ю, про важке осиротіло-голодне дитинство, про важливі сторінки української історії. Автор на прикладі долі сільського хлопця Григорія занурює свого читача у події тисячолітньої давнини. Устами головного героя він згадує історію України через образ Степу: «Брели ним, чорним, татаро-монгольські орди. Впала перед ними держава – Київська Русь – Україна. Гарцювала степом тим норовиста польська шляхта. Перли і московіти. Й турки. А ще: литовці, німці, Ленінові босі червоні полченца…» [6, с.15]. Далі веде розповідь про кримських татар, гетьманів Петра Дорошенка, Івана Виговського, Івана Мазепу, Богдана Хмельницького, про Україні під Польщею, кріпацтво, не оминаючи історії своєї малої Батьківщини, свого рідного села: «…Село наше Гелетинці – мешканці виготовляли гелетки, діжечки на 32 кілограми, міряти зерно… Раз на село наскочили кримські ледачі татарюки… Польський король – чи не Владислав IV Ваза – подарував шляхтичу Крачківському Гелетинці з населенням» [6, с.16]. Але найголовніше у повісті – це почуття любові до України, рідної землі. Про патріотизм говорять усі його герої: і головні, і ті, що з'являються у творі лише один раз: «Донька Яна з-над Ставу Юзефа на вигоні, роздрочена жінками, котрі теж пасли корів, що вона бідна шляхта, осварювалася: «Я – українка! Я тут народилась!»» [6, с.17].

У творі багато хвилюючих, автобіографічних моментів: Григорій втрачає своїх рідних, бо його сім'ю розкуркулили, батьків відправили до Сибіру, хату з господарством спалили, сестри живуть «по людях». Сам він прилаштувався коло чужої баби Тетяни. У пам'яті виринають «трощення» церкви, розбивання ікон, скидання дзвонів, на що Панько говорив:

«– Світ жорстокий і мінливий. Уся планета на вітрах. На вітрах історії, Григорію і Таїсо.

– І Україна? – не втрималась і запитала Таїса. – На тих вітрах?

– Україна, – ствердив Іван.

– І ми?

– І ми. Багато ще буде в нашого народу горя. Погине багато люду. Здається, що із голоду. Потім – потечуть ріки слід і крові: буде воювати захід зі сходом. Земля наша горітиме» [6, с.36].

Твір цікавий та повчальний, корисний юному читачу, тому що ми не лише дізнаємось про історичне минуле України, подільської землі, а й разом з головним героєм переживаємо його трагічну долю, жаліємо, співчуваємо Григорію. А він своїми вчинками, поглядами і думками наштовхує читача на думки про свою країну, рідну землю.

Повість «Скрик» про соціальну проблему – сирітство, яка є актуальною й досі. Коли дитина опиняється без батьків – це біда, таким дітям живеться важко, особливо, якщо вони потрапляють у дитячий будинок.

У творі діти як можуть, так і утверджуються. Юрчик живе і вірить, що його мама і тато воскреснуть, бо Ісуса Христа воскресили. І він у «гарячці-температурі» молиться Богу: «*– До Вас можна? Це я, Юрій, мамин і татків синочок. Христос молились до Вас, Господи, Ви вчинили, що Вони, Ісус, воскресли. Я кричу, прошу Вас, Господи Боже, воскресіть мені маму і татка. Дуже сиротно без них. Боже! Вчуйте мі скрик, плач мі. Амінь*» [5, с.265]. Федик – сирота при живих батьках. Якось побачив розписку, яку підписали батьки, що вони відмовляються від батьківських прав на свого сина, і був розчарований, але не здавався: «Виросту, грошей багато зароблю і куплю татові та мамі квартиру, намалюю себе і почеплю їм на стіні – хай упізнають: хто це?» [5, с.260-261]. Ганнуся теж не розуміє де її мама. П'яна мати іноді навідує її, вона тільки вийшла з тюрми, тому що буде далі з героїнею не зрозуміло: «- Мамо! Ви – п'яні! П'яні! З тюрми що мені писали? Повернуся, заберу тебе і будемо жити разом» [5, с.252].

Ідея повісті дуже проста: для нормального виховання дітям потрібна сім'я. Потрібно зауважити, що твір вчить дітей співчуттю, дає життєвий досвід виходити із різних ситуацій, спонукає до думок, щодо проблеми сирітства.

Творчість подільського поета і прозаїка Г. Храпача досить різноманітна. Автор писав для дошкільнят, молодшого, середнього та старшого шкільного віку, юнацтва, використовуючи жанрові форми вірша, казки, загадки, оповідання, новели, повісті та ін. У текстах порушено низку проблем, які є актуальними: взаємини між батьками та дітьми, відносини між друзями, ставлення до братів наших менших, бережне поводження із природою, любов до Батьківщини тощо. Твори письменника відомі, оскільки їх перекладено на інші мови світу, вони увійшли до шкільних підручників, вивчаються студентами, тому на перспективу плануємо більш ґрунтовне дослідження творчої спадщини Григорія Храпача.

Список використаних джерел і літератури:

1. Сизокрил (до 85-річчя від дня народження подільського письменника Г.Я. Храпача. URL: http://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep_cur=444. Назва з екрану. Дата звернення: 15.11.2018.
2. Храпач Г.Я. Вибрані твори для дітей на юнацтва. Хмельницький: Поділля, 2003. 198 с.
3. Храпач Г.Я. Джерело. Хмельницький: Облполіграф, 1990. 143 с.
4. Храпач Г.Я. Поетична Хмельниччина: давнє і сучасне. Хмельницький: Доля, 1994. 60 с.

5. Храпач Г.Я. Ріка: Вибрані твори для дітей та юнацтва. Хмельницький: Поліграфіст, 2018. 350 с.
6. Храпач Г.Я. Тридзвін і відлуння: Вибрані твори для дітей та юнацтва. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2013. 160 с.
7. Храпач Г.Я. Щільник: Вибрані твори для дітей та юнацтва. Хмельницький: Поліграфіст, 2012. 190 с.

References:

1. Sy`zokry`l (do 85-richchya vid dnya narodzhennya podil`s`kogo py`s`menny`ka G.Ya. Xrapacha. URL: http://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep_cur=444. Nazva z ekranu. Data zvernennya: 15.11.2018.
2. Xrapach G.Ya. Vy`brani tvory` dlya ditej na yunacztva. Xmel`ny`cz`ky`j: Podillya, 2003. 198 s.
3. Xrapach G. Ya. Dzherelo. Xmel`ny`cz`ky`j: Oblpoligraf, 1990. 143 s.
4. Xrapach G.Ya. Poety`chna Xmel`ny`chchy`na: davnye i suchasne. Xmel`ny`cz`ky`j: Dolya, 1994. 60 s.
5. Xrapach G.Ya. Rika: Vy`brani tvory` dlya ditej ta yunacztva. Xmel`ny`cz`ky`j: Poligrafist, 2018. 350 s.
6. Xrapach G.Ya. Try`dzvin i vidlunnya: Vy`brani tvory` dlya ditej ta yunacztva. Xmel`ny`cz`ky`j: Poligrafist-2, 2013. 160 s.
7. Xrapach G.Ya. Shhil`ny`k: Vy`brani tvory` dlya ditej ta yunacztva. Xmel`ny`cz`ky`j: Poligrafist, 2012. 190 s.

There has been analysed creative works for children of Podilia writer Hryhoriy Hrapach. Much attention has been paid on artistic text arrangement. There have been analysed the texts of different genres and subject matters, artistic means and approaches with the characters characterized.

A lot of writers from Khmelnytskyi region wrote for children and about children: Mykola Balema, Vasyl Horbatuik, Mykola Mahera, Oksana Radushynska, Hryhoriy Hrapach, Nina Shmurikova etc. The works have been included into reading books, literature collections and school textbooks.

Hryhoriy Hrapach worked productively in children's literature, who published almost thirty poetic and prose books for children of different school age. Different genres of literature prevail in his collections: poems, riddles, patters, tales, short stories, narratives, historical novels etc.

The works of the writer, teaching children to love a native word and their Motherland, respect parents, relatives and friends, honour the nature, astonish and captivate a reader.

The works of the writer are known in the whole world, because they are translated into Bulgarian, Russian, German, English, Japanese and other languages. They have been included into school textbooks, and are also studied by students.

Key words: Podilia, children's literature, genre, subject matter, range of problems, a fairy-tale, poetry, a riddle.

Отримано: 14.10.2020 р.